

haderővel (hadsereggel és hadiflottával) szemben fegyveres konfliktus esetén csupán korlátozott szerepet játszhatott, míg békebeli karhatalmi lehetőségei nagyjából azonosak voltak.

Ugyancsak még a szerkesztési területen maradvá, de már a tartalmat is érintve, egyáltalán nem tartjuk helyesnek, mivel egyfajta öntörvényű fejlődést sugall, hogy a haditengerészet-történeti fejezetben az egyes fejlődési szakaszok a haderőncm főparancsnokának szolgálati idejéhez kötötten jelentkeznek, és teljesen elszikkadnak a többi fejezetben jól érvényesített köztörténeti időhatárok, valamint az államjogi és politikai fejlődésből fakadó változások.

Tartalmilag jelentős hiányérzetet kelt valamilyen fejezet olvasásakor, hogy a haderővel kapcsolatos reform, valamint a költségvetés kérdésének tárgyalásánál sehol sem tükröződnek a különböző hatalmi és politikai tényezők eltérő és egymással ütköző nézetei, csupán az ütközések után végkifejletként bekövetkezett döntés és ezt követő végrehajtás részletezése szerepel. Ugyanígy sehol sincs a nemzetközi hatalmi erőviszonyokba, törekvésekbe és lehetőségekbe ágyazva a haderő bevetése, hanem

csupán az egyes hadjáratok lefolyásának tényyszerű ismertetése történik. Különös figyelmet érdemel magyar szempontból, hogy az elsőként szóba kerülő 1848/49-es birodalmon belüli hadjáratokat, így „a magyar háborút” teljesen az egykori központi hatalom szemszögéből nézi és értékeli az osztrák szerző. De a többi hadjáratokkal kapcsolatosan sem jár sokkal jobban az olvasó. Az ezekhez vezető hatalmi-politikai-diplomáciai lépésekről szinte semmit sem tud meg, hiszen legfeljebb ilyen fogalmazás utal az előzményekre: „Boszníának és Hercegovínának 1878-ban a Berlińi Kongresszus határozatával bekövetkezett birtokbavétele”.

Bíráló megjegyzéseink ellenére befejezésül meg kell ismételnünk, hogy évtizedes előkészítés után rendkívül fontos, hasznos és régóta hiányolt szintézist vehetünk kezünkbe, amelyben roppant nagy ismeretanyag halmozódott fel, és amelyben jól tükröződnek az osztrák hadtörténettudományban ma érvényesülő tendenciák. Mindezek megismerése elkerülhetetlen szükségesség a kor magyar hadtörténet-sz kutatója számára.

Z. J.

ZSIGA TIBOR

SZOVJET KATONAI EMLÉKMŰVEK ÉS SÍROK VAS NEGYÉBEN

(Szombathely, 1987.)

A magyarországi felszabadító hadműveletek befejeződése óta több mint négy évtized telt el, és több mint 30 év már annak is, hogy a hazánk felszabadítását eredményezett harcok első nagyobb terjedelmű ismertetése megjelent. A hadtörténeteszek és történészek azóta a források és dokumentumok széles körének felhasználásával egyre pontosabban dolgozták fel és mutatták be a felszabadító harcok 203 napját.

A háború, természeténél fogva — akár támadó, akár védelmi küzdelemről van szó —, mindig több-kevesebb emberi életet követel. A felszabadító harcok történetét bemutató munkák eddig csak azt fogalmazták meg, hogy „több mint 140 000 szovjet katona áldozta életét a magyar nép szabadságáért, és alussza örök álmát magyar földön.”

Eddig kevés kísérlet történt annak feldolgozására, hogy a felszabadító harcok során egy-egy térségben, vagy megyében hányan vesztették életüket, holott ezek az adatok a harcok és csaták nagyságának érzékeltetésére is szolgálhatnak! A Zrínyi Kiadó az 1981-ben megjelent Hősök. A Szovjetunió Hősei a magyarországi felszabadító harcokban 1944—1945. c. munkájában közel 400 katonának harci tetteinek feldolgozására vállalkozott; ők

a magyarországi harcokban tanúsított hősi helytállásukért a legmagasabb kitüntetésre, a Szovjetunió Hőse megtisztelő címre váltak érdemessé.

A téma kutatását megnehezíti a forrásoknak még ma is „tabuként” való kezelése. A Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola részéről történt már próbálkozás legalább Dunántúlra vonatkozó adatok bemutatására. Csak a politikai beosztásban dolgozó történelem szakos levelező hallgatók előtt nyíltak ki a „titkosként” kezelt források szekrényei.

Az előzőekben leírtak miatt csak a legnagyobb dicséret hangján szólhatunk a Zsiga Tibor kandidátus által szerkesztett és a más irányú kutatásokhoz is forrásként számításba jöhető munkáról, mely a felszabadító harcok során életüket áldozó szovjet emberek iránti tiszteleten és megemlékezésen kívül egy BM Rendőrtiszthelyettes-képző Iskola KISZ-szervezete hagyományt teremtő kezdeményezésére is.

A magyar és orosz nyelven megjelent dokumentumkötet a munka céljáról szóló néhány soros „Előszó” után vázlatosan bemutatja „Vas megye felszabadítása” rövid történetét. A 3. Ukrán Front alárendeltségébe tartozó hadseregek támadási irányait bemutató alapos és

precíz térképvázlat a jobb megértést szolgálja. Egy csekély vonatkozásban a térképvázlat pontosításra szorul, mivel a „Birodalmi Védőállás” nagyobb részben húzódott magyar területen, mint az feltüntetést nyert. Legjobb ismereteink szerint az ausztriai *Kloster-Marienberg kelet térségétől Kőszeg—Cák—Kőszegszerdahely—Bozsok—Búcsú—Narda—Felsőcsatár—Vaskeresztes—Vashegy* vonalában húzódott e védőállás. Ettől a vonaltól nyugatra — tehát a védőállásban — feküdt Kőszeg, Cák, Velem, Kőszegszerdahely, Bozsok, illetve az akkoriban még önálló kisközség Kiszarda is. Igaz viszont az is, hogy Szombathelytől nyugatra és északra a „Birodalmi Védőállás” rohonci szakasza nem jelentett különösebb akadályt, mert 1945. március 29-én a szovjet csapatok Szombathely és Kőszeg felszabadítása után már a délelőtti órákban osztrák területen üldözték az ellenséget.

Ettől a vonaltól délre, a Szentpéterfa—Pinkamindszent, majd Nemesmedves—Rábafüzes Hegyvidék vonaltól az országhatárig terjedő részen a „Birodalmi Védőállás” magyar területen húzódott és a szovjet csapatok csak

az 1945. április 11-én indított támadás során lépték át ezt a vonalat.

„Az adatok feltárása és feldolgozása” c. rész jól szolgálja a névjegyzékben való eligazodást. Részletes adatok szerint Vas megyében a felszabadító harcok során 1945. március 26-tól 1993 szovjet katona vesztette életét. A katonai sírok és emlékművek elhelyezését dokumentáló térképvázlat a korábban már említett következtetések (a harcok súlyossága és az esetetek száma közötti összefüggés) megállapítását is lehetővé teszi.

Az emlékművekről, illetve a sírokról készült fényképek igényességről tanúskodnak. A 300 példányban készült ízléses kötet a Sylvester János Nyomda kollektívájának szakmai hozzáértését mutatja. A szép külső mellett az aprólékos kutatói-szerkesztői-írói munka együttesen eredményezi, hogy a kötet is méltó emléket állít a magyar nép szabadságáért elesett és hősi halott valamennyi szovjet ember áldozatos küzdelmének. A kötet remélhetőleg más megyei, esetleg országos feldolgozás példamutató kezdete lehet.

Zielbauer György